

ΣΥΜΜΕΙΚΤΑ

Η ΘΕΣΗ ΤΗΣ ΑΡΧΑΙΑΣ ΜΑΚΕΔΟΝΙΚΗΣ ΚΩΜΗΣ ΝΙΚΗΣ

Σὲ μιὰ λατινικὴ ἀναθηματικὴ ἐπιγραφὴ ποὺ βρέθηκε, πρὶν ἀπὸ ἔξήντα περίπου χρόνια σὲ Ἱερὸ τῆς Γαζωρίας Ἀρτεμῆς κοντά στὸ χωριὸ Κοκκινόγεια (Κουμπάλιστα) Δράμας, ἀναφέρονται οἱ *vicani Nicaenses*¹. Τὸ ἔθνικὸ αὐτὸ δόνομα πλουτίζει τὶς γνώσεις μας σχετικὰ μὲ τὴν ἀρχαία τοπωνυμιολογία τῆς Μακεδονίας, γιατὶ προϋποθέτει τὴν ὑπαρξὴ κώμης, ἀγνωστῆς ἀπὸ ἄλλες πηγές, ποὺ δύναμαζοταν *Níκη* ἢ *Níκαια* (;) ² (lat. *Nica(e)*)³. Ἐξαιτίας τῆς ἔλλειψης σχετικῶν στοιχείων ἡ θέση τῆς κώμης σύντης δὲν ἔχει ταυτιστεῖ ἀκόμη ἀπὸ τὴν τοπογραφικὴ ἔρευνα. Ἐχω δύμως τὴ γνώμη ὅτι τὸ δύνομα τῆς τὸ διέσωσε τὸ σημερινὸ χωριὸ *Nikéσιανη*, ποὺ βρίσκεται στοὺς ΒΑ πρόποδες τοῦ Παγγαίου. Στὸ συμπέρασμα αὐτὸ μᾶς ὁδηγεῖ ἡ ὁμοιότητα τῶν δυὸ τοπωνυμίων, ποὺ δὲν μπορεῖ νὰ εἶναι συμπτωματική, καθὼς καὶ τὸ γεγονός ὅτι τὸ χωριὸ εἶχε τὸ ἱδιο δύνομα καὶ στὰ χρόνια τῆς τουρκοκρατίας. Ἔτσι, εἶναι πολὺ πιθανὸ ὅτι ὁ ἀρχαῖος τύπος τοῦ δύνοματος *Níκη* μετατράπηκε σὲ *Nikéσιανη* κατὰ τὴ βυζαντινὴ ἐποχὴ⁴. Ἰσως μάλιστα δὲν ἔνδιαμεσος τύπος στὴ μορφολογικὴ ἔξελιξη τοῦ δύνοματος νὰ ἦταν *Nikēσιανὴ* (κάμη), ποὺ εἶναι μεταγραφὴ τοῦ λατινικοῦ τύπου *vicus Nicaensis*⁵, κι ἀργότερα ἀπὸ σύγχυση πιθανῶς μὲ τὴ φωνητικὰ δύμοια σλαβικὴ κατάληξη -janī ἔγινε *Nikēσιανη* καὶ σὲ συνέχεια *Nikēσιανη*: *Níκη* > *vicus Nicaensis* > *Nikēσιανη* (κάμη) > *Nikēσιανη* > *Nikēσιανη*. Αὐτὴ δύμως εἶναι μιὰ ἀπλὴ σκέψη μας. Τὴν δριστικὴ ἀπάντηση στὸ θέμα αὐτὸ θὰ τὴ δώσουν οἱ γλωσσολόγοι.

Τὴν ταύτιση πάντως τῶν δυὸ τοπωνυμίων ἔνισχύουν κι ἄλλες ἔνδειξεις. Μιὰ τέτοια ἔνδειξη ἀποτελεῖ τὸ γεγονός ὅτι ἡ Νικήσιανη δὲ βρίσκεται μακριὰ ἀπὸ τὸ χωριὸ Κοκκινόγεια, ὥστε νὰ θεωρηθεῖ ἀπίθανη ἡ συμμετοχὴ τῶν κατοίκων τῆς κώμης Νίκης στὴν ἀνάθεση ποὺ κάνουν, μαζὶ μὲ τοὺς κατοίκους τριῶν ἀλλων γειτονικῶν κωμῶν, στὸ ἕκεῖ Ἱερὸ τῆς Γαζωρίας Ἀρτεμῆς. Ἰσχυρὴ ἐπίσης ἔνδειξη ἀποτελεῖ τὸ γεγονός ὅτι ἡ τοπογραφικὴ

1. Bl. A. Salac, *Inscriptions du Pangée, de la région Drama-Cavalla et de Philippes*, BCH 47(1923)64-69, ἀρ. 24.

2. Πρβ. Στεφ. Βυζ. στὴ λ. «Νίκαια... Ὁ πολίτης Νικαιεὺς καὶ Νικαιεὺς διχῶς...».

3. Πρβ. τὴ *Níκη* (*Nicae*) τῆς Θράκης —κοντά στὴν Ἀδριανούπολη—, κτίσμα τοῦ M. Κωνσταντίνου (Der Kleine - Pauly, Lexikon der Antike, IV, 101).

4. O. Lemerie, *Philippi et la Macédoine orientale à l'époque chrétienne et byzantine*, Paris 1945, σ. 276, προτείνει —μὲ δισταγμό— τὴν ταύτιση τῆς Νικήσιανης μὲ τὴν *Alkisianη*, ποὺ ἀναφέρεται σὲ ἑκκλησιαστικὸ ἔγγραφο τοῦ 1600. Η ταύτιση δύμως αὐτὴ φαίνεται πιθανή, μόνο ἀν δεχτοῦμε ὅτι πρόκειται γιὰ λάθος τοῦ χειρόγραφου ἢ γιὰ ἐσφαλμένη ἀνάγνωσή του, ἐφόσον τὸ ἀρχικὸ γράμμα Ν δὲν εἶναι ἀπίθανο νὰ διαβαστεῖ ὡς Al.

5. Πρβ. τὸ ἔθνικὸ Φιλιππήσιοι ποὺ προῆλθε ἀπὸ τὸ λατινικὸ τύπο *Philippenses* ἢ *Philippienses*, bl. Δ. Σαμαρητη, 'Ο ἔξελληνισμὸς τῆς Θράκης κατὰ τὴν Ἑλληνικὴ καὶ ρωμαϊκὴ ἀρχαιότητα, Θεσσαλονίκη 1980, σ. 265.

έρευνα έχει άποδείξει τήν υπαρξη άρχαιον οίκισμού σε άπόσταση λίγων μόνο χιλιομέτρων άπό τη Νικήσιανη¹.

Η ίδρυση ή άπλη δύναμις θεοφεσία τῆς κώμης, ἀν κρίνουμε άπό τὸ γνωστὸ τύμβο τῆς Νικήσιανης ποὺ χρονολογεῖται στήν ἐποχὴ τοῦ Μ. Ἀλεξάνδρου² κι άπό τήν ίδιαίτερη συμπάθεια τῶν Μακεδόνων πρὸς τὸ σύνομα Νίκη (ώς τοπωνύμιο καὶ ἀνθρωπωνύμιο)³, πιστεύουμε ὅτι πρέπει νὰ σχετιστεῖ μὲ τὴ μακεδονικὴ κατάκτηση τῆς περιοχῆς καὶ μὲ τήν ἀνάμνηση κάποιας νίκης τῶν Μακεδόνων. Η νίκη αὐτή, ὥστε είναι φυσικό, προϋποθέτει κάποιο μάχη τους πιθανῶς μὲ τοὺς ντόπιους κατοίκους τῆς περιοχῆς. Καὶ τέτοιες μάχες έγιναν στήν ἐποχὴ τοῦ Φιλίπου Β' γιὰ τήν υποταγὴ τῶν θρακικῶν φυλῶν καὶ τὴ διεύσδυση τῶν Μακεδόνων στήν ἐνδοχώρᾳ⁴ ή ἀκόμη στήν ἐποχὴ τοῦ Μ. Ἀλεξάνδρου γιὰ τήν ἐδραιώση τῆς μακεδονικῆς ἔξουσίας⁵. Ἐπομένως είναι πολὺ πιθανὸ ὅτι ή κώμη Νίκη ίδρυθηκε ή μετονομάστηκε ἔτσι —ἄν υπῆρχε στὴ θέση τῆς ἀρχαιότερη— ἀπὸ τὸ Φίλιππο Β' η τὸ Μ. Ἀλέξανδρο. Ἐξάλλου ή ίδρυση ή άπλη δύναμις θεοφεσία τῆς κώμης ἀπὸ τοὺς Μακεδόνες θὰ μποροῦσε ἀκόμη νὰ τοποθετηθεῖ καὶ μέσα στὰ πλαίσια τοῦ γενικότερου ἐνδιαιφέροντός τους γιὰ τὴ στρατηγικὴ καὶ οἰκονομικὴ σημασία τῆς θέσης της. Πραγματικὰ ή κώμη βρισκόταν πάνω σ' ἕνα πολὺ σπουδαῖο σταυροδρόμι, ἀπὸ ὅπου περνοῦσε ὁ δρόμος Ἀμφίπολης-Φιλίππων, καθώς καὶ ή λεγόμενη «ἄνω δόδος», ποὺ δόηγοῦσε ἀπὸ τήν πιερικὴ παραλία στὸ ἐσωτερικὸ⁶. Ἐπιπλέον ἀσκοῦσε ἔλεγχο σὲ ὄλοκληρη τήν πεδιάδα τῶν Φι-

1. Βλ. Δ. Σαμάρη, Ἱστορικὴ γεωγραφία τῆς Ἀνατολικῆς Μακεδονίας κατὰ τήν ἀρχαιότητα, Θεσσαλονίκη 1976, σ. 182-183.

2. Βλ. Λαζαρίδη, Ἀνασκαφὴ τύμβου Νικήσιανης, ΠΑΕ 1959, 47-48. 1960, 74-75. 1961, 68. 1962, 47. 1963, 80. ΑΔ 16(1960), Χρονικά, Β³, 218. 17(1961/62), Χρονικά Β', 244. 18(1963), Χρονικά Β², 257. 19(1964), Χρονικά, Β³, 374. Ἐργον 1959, 44-46. 1960, 77-80. 1961, 72-73. 1962, 65-67. 1963, 49-50. BCH 84(1960), Chronique, 799-800. 85(1961) 825-826. 86(1962) 824. 87(1963) 814-815. 88 (1964) 791. D. Lazaridis, Fouilles dans la région du Pangée, «Actes du VIIIe Congrès Intern. d'Archéologie Classique (Paris 1963): Le rayonnement des civilisations grecque et romaine sur les cultures périphériques», Paris 1965, σ. 297-298.

3. Πρβ. τὴ μακεδονικὴ Νίκαια (Nicaea) τῆς Λυγκηστίδας, κτίσμα πιθανῶς τοῦ Φιλίππου Β' (N. G. Hammond, A History of Macedonia, I. Oxford 1972, σ. 39, 42), τὴ Νίκαια ποὺ ίδρυσε δ. Μ. Ἀλέξανδρος στὸ Ἀφγανιστάν (Ius t. XII, 8, 8), τὴ Νίκαια τῆς Ἰνδίας, κτίσμα τοῦ ίδιου βασιλιᾶ (Ἄρρ. Ἀνάβ. V, 19, 4. Curt. IX, 1, 6. 3, 23), τὴ Νίκαια τῆς Βιθυνίας, ποὺ μετονομάστηκε ἔτσι ἀπὸ τὸ Λυσίμαχο (Στεφ. Βυζ. στὴ λ.), καὶ τὸ Νικηφόριον, κτίσμα τοῦ Μ. Ἀλέξανδρου η τοῦ Σελεύκου Α' (Der Kleine-Poly., IV, 93-94). Πρβ. ἐπίστη τὰ μακεδονικὰ ἀνθρωπωνύμια Ἀρδρύνικος, Βερενίκη, Θεσπαλονίκη, Λανίκη, Νικαία, Νικανδρος, Νικάνωρ, Νικαρχίδης, Νικόλαος, Νικόμαχος, Νικόστρατος, Πολυνείτης καὶ Στρατονίκη (O. Hoffmann, Die Makedonen, ihre Sprache und ihr Volkstum, Göttingen 1906, σ. 14, 137, 176, 180, 188, 192, 199, 211, 215, 217, 219-221. H. Berne, Das Alexanderreich auf prosopographischer Grundlage, II, München 1926, σ. 39-40, 105, 179-180, 231, 274-280, 325, 364).

4. Βλ. P. Collart, Philippes, ville de Macédoine depuis ses origines jusqu'à la fin de l'époque romaine, Paris 1937, σ. 152-156.

5. Πρβ. D. Lazaridis, δ.π., σ. 297, ὁ ὄποιος υποθέτει ὅτι ὁ τύμβος τῆς Νικήσιανης πρέπει νὰ έχει σχέση μὲ κάποια μάχη ποὺ έγινε ἐκεῖ.

6. Βλ. Δ. Σαμάρη, Τὸ δοικὸ δίκτυο τῆς Ἀνατολικῆς Μακεδονίας ὡπὸ τὰ ἀρχαϊκὰ χρόνια ὡς τὴ ρωμαϊκὴ κατάκτηση, «Μακεδονικά» 14(1974) 129-131, 134. Ἀπὸ τήν

λίππων και στήν περιοχή της ύπηρχαν τά πλούσια μεταλλεῖα του Παγγαίου¹, πού είναι γνωστό ότι τά έκμεταλλεύτηκαν οι Μακεδόνες, ίδιως στήν έποχή του Φιλίππου Β'. Κατά τη ρωμαϊκή έποχή, ή κάμη ύπαγόταν στή ρωμαϊκή άποικια τῶν Φιλίππων και πιθανός νά είχαν έγκατασταθεί έδω Ρωμαῖοι ἄποικοι, δύος δείχνει μιά έπιτυμβια λατινική έπιγραφή πού βρέθηκε στή Νικήσιανη².

¹Εταιρεία Μακεδονικῶν Σπουδῶν

ΔΗΜΗΤΡΗΣ Κ. ΣΑΜΣΑΡΗΣ

ΣΥΜΠΛΗΡΩΜΑΤΙΚΑ ΣΤΟΙΧΕΙΑ ΓΙΑ ΤΟΥΣ ΝΑΟΥΣ ΤΗΣ ΒΕΡΟΙΑΣ

Στὸ τρίτο μέρος τοῦ βιβλίου του «Ἴστορία τῆς Βεροίας» ὁ κ. Γ. Χιονίδης ἀφιερώνει τὸ τρίτο κεφάλαιο στὰ μοναστήρια και τὶς ἐκκλησίες τῆς περιοχῆς τῆς Βέροιας³. Ο κατάλογος τῶν μνημείων ποὺ παραθέτει και οἱ πληροφορίες ποὺ συγκεντρώνει γιὰ τὸ καθένα χωριστὰ ἀποτελοῦν μιάν ἀξιοπρόσεκτη προσπάθεια ποὺ ἀνοίγει οὐσιαστικὰ τὸ δρόμο γιὰ τὴ μελέτη τῆς βυζαντινῆς και μεταβυζαντινῆς Βέροιας στὸν τομέα τῆς ἀρχιτεκτονικῆς και ζωγραφικῆς.

Ἐδῶ θὰ προσπαθήσουμε μὲ σύντομο τρόπο νὰ συμπληρώσουμε τὸν κατάλογο τοῦ κ. Γ. Χιονίδη μὲ στοιχεῖα ποὺ κυρίως μᾶς δίνουν τὰ ἴδια τὰ μνημεῖα, ὥστε νὰ διευρυνθεῖ ἡ γνώστη μας στὸν τομέα αὐτὸ και νὰ βοηθηθοῦν οἱ μελετητὲς ποὺ θὰ θελήσουν ν' ἀσχοληθοῦν μὲ τὰ μνημεῖα ποὺ διατηρήθηκαν ὡς σήμερα.

Στὴ σ. 172 τοῦ βιβλίου του ὁ κ. Γ. Χιονίδης δημοσιεύει τὸ τέλος τοῦ ἐντύπου «Κανονισμὸς τῆς Ἑλληνικῆς Ὀρθοδόξου Κοινότητος Βεροίας», ὅπου ἀναφέρονται οἱ ἐνορίες ὅπως ἡταν διαρθρωμένες στὰ 1912 και οἱ ναοὶ τῆς κάθε ἐνορίας. Μὲ βάση αὐτὸν τὸν κατάλογο θὰ παρατεθοῦν έδῶ οἱ πρόσθετες πληροφορίες γιὰ τὸν ναούς. Γιὰ δύος ἀπὸ αὐτοὺς οἱ πληροφορίες τοῦ κ. Γ. Χιονίδη θεωροῦνται ἐπαρκεῖς, θὰ σημειώνονται μόνον οἱ παραπομπὲς στὶς σελίδες τοῦ βιβλίου του.

¹Ἐνορία Μητροπόλεως

1) Παλιὰ Μητρόπολη⁴. Δὲν είναι σίγουρο ότι ἡταν ἀφιερωμένος στὴ μνήμη τῶν ἀποστόλων Πέτρου και Παύλου.

2) Μητροπολιτικὸς Ναὸς Πέτρου και Παύλου⁵.

κώμη αὐτὴ θὰ είχε περάσει και ὁ Μ. Ἀλέξανδρος στήν ἐκστρατεία του ἐναντίον τῶν Τριβαλλῶν (πρβ. Δ. Σαμάρη, δ.π., σ. 134).

1. Κοντά της βρίσκονταν και τὰ περίφημα μεταλλεῖα τῆς Σκαπτῆς "Υλης, γιὰ τὰ ὅποια βλ. Δ. Σαμάρη, Ἰστορικὴ γεωγραφία, σ. 37-39.

2. βλ. A. Salas, δ.π., σ. 55, ἀρ. 11.

3. Γ. Χιονίδη, Ἰστορία τῆς Βεροίας, II, Θεσσαλονίκη 1970, σ. 172-200, και τοῦ ἕδιου, Τρεῖς Κανονισμοὶ τῆς Ἑλληνικῆς κοινότητος τῆς Βεροίας κατὰ τὰ τέλη τῆς τουρκοκρατίας, «Μακεδονικά» 10(1970)97-141.

4. "Ο.π., σ. 175-176, Ch. Mauro poulo u - Tsoumi, Verroia, στήν ἔκδοση Du Mont Dokumente, «Alte Kirchen und Klöster Griechenlands», Köln 1972, σ. 127, και Θ. Παπαζώτου, Τὸ ἔργο ἐνὸς ἀνώνυμου ζωγράφου στὴ Βέροια, «Μακεδονικά» 19 (1979) 176 σημ. 1.

5. Γ. Χιονίδη, δ.π., σ. 194-195. Γιὰ μερικὰ νέα στοιχεῖα βλ. Θ. Παπαζώτου, δ.π., σ. 176 κ.έ. Ἀντίγραφα τῶν ἐπιγραφῶν τοῦ ναοῦ δημοσιεύει δ. N. Μουτσόπου -

3) Παντοκράτορας¹. Ό ναός είναι τοιχογραφημένος. Ή κτητορική ἐπιγραφή δὲν ἔχει χρονολογία. Μιὰ μαρμάρινη ἐπιγραφὴ ἀπὸ τὸ 1689 χρονολογεῖ τὸ νότιο πρόσκτισμα καὶ ἀποτελεῖ ἔνα terminus ante quem γιὰ τὸν κύριο ναό. Μερικὲς τοιχογραφίες στὸ βόρειο τοῖχο τοῦ νότιου πρόσκτισμας χρονολογοῦνται στὰ 1726².

4) Ἀγία Ἀννα. Κατεδαφίστηκε. Ό ναός βρισκόταν στὴ θέση τοῦ σημερινοῦ μητροπολιτικοῦ μεγάρου³.

5) Ἀντιφωνητής. Μονόχωρος ναός μὲ δίριχτη στέγη καὶ βυζαντινὴ τοιχοδομία. Ἐσωτερικὰ διατηροῦνται μερικὲς τοιχογραφίες στὸν ἀνατολικὸ τοῖχο ἀπὸ τὸ 18ο αἰ. Τὰ κονιάματα καὶ οἱ τοιχογραφίες καλύπτουν ἴσως ἑναὶ παλιὸ στρῶμα τοιχογραφιῶν. Ή σημαντικότερη δῆμος πληροφορίᾳ γιὰ τὸ ναό βρίσκεται στὴ διαθήκη τοῦ Θεοδώρου Σαραντηνοῦ (1326) ὅπου ὑπογράφει ὁ «Μώκιος ἰερομόναχος καὶ καθηγούμενος τῆς πατριαρχικῆς μονῆς τοῦ Μεγάλου Σωτῆρος τοῦ Ἀντιφωνητοῦ»⁴.

Ἐνορία Κυριώτισσας

Γι' αὐτὴν τὴν ἐνορία θὰ πρέπει νά σημειωθοῦν ἐπεξηγηματικὰ τὰ ἑξῆς: Σήμερα ἐνοριακὸς ναός της είναι ὁ ναός τοῦ ἄγιου Σάββα Κυριώτισσας, κτίσμα ἀσφαλῶς τοῦ 14ου αἰ.⁵ Ναός δῆμος Παναγίας Κυριώτισσας σαφῶς παλιότερος ἀπὸ τὸν προηγούμενο ὑπῆρχε ὡς τὸ 1975 στὴν ἐνορία τῶν ἄγιων Ἀναργύρων. Αὐτὸ συνάγεται ἀπὸ τὸν τοιχογραφικὸ διακοσμο τοῦ ἵεροῦ τῆς Κυριώτισσας. Οἱ τοιχογραφίες ἔχουν ἀποκολληθεῖ καὶ μεταφερθεῖ στὸ Μουσεῖο τῆς Βέροιας, ἐνῶ οἱ εἰκόνες τῆς μεταφέρθηκαν στὸν παλιὸ ἐνοριακὸ ναὸ τῶν ἄγιων Ἀναργύρων. Ἀνάμεσα σ' ἐκείνες ὑπάρχει καὶ μιὰ ἀμφιπρόσωπη εἰκόνα Εἰσοδίων τῆς Θεοτόκου, ἔξαιρετικῆς τέχνης⁶. Στὸ σκευοφυλάκιο τοῦ νέου ἐνοριακοῦ ναοῦ τῶν ἄγιων Ἀναργύρων φυλάγονται μερικὰ σκεύη καὶ βιβλία τῆς Κυριώτισσας ἀπ' ὅπου μαθαίνουμε ὅτι ὁ ναός ἦταν ἀφιερωμένος στὰ Εἰσόδια τῆς Θεοτόκου. Νομίζω ὅτι ὁ ναός τοῦ ἄγιου Σάββα ἦταν ἔξαρτημένος παλιότερα ἀπὸ τὸ ναὸ τῆς Παναγίας Κυριώτισσας. Ἀργότερα μὲ τὴν ἀναδιάρθρωση τῶν ἐνοριῶν ὁ ναός τοῦ ἄγιου Σάββα ἔγινε ἐνοριακὸς ναός.

6) Ἀγιος Σάββας Κυριώτισσας⁷.

7) Παναγούδα ἢ τῆς Ὑπαπαντῆς. Βυζαντινὸς ναός μὲ ἐπισκευές στὶς ἀρχὲς τοῦ 18ου αἰ. Ό ναός ἀρχικὰ πρέπει νά ἦταν τρίκλιτη ξυλόστεγη βασιλική. Σήμερα διατηρεῖται τὸ βόρειο κλίτος καὶ τὸ κεντρικὸ τῆς ἀρχικῆς φάσης. Στὸ ἵερο διατηροῦνται δψιμες βυζαντινὲς τοιχογραφίες. Ό ύπόλοιπος είναι τοιχογραφημένος στὰ 1706.

λος, Συμβολὴ στὴ μορφολογία τῆς ἐλληνικῆς γραφῆς, Θεσσαλονίκη 1977, ἀρ. 351, 352 καὶ 354. Λανθασμένα παραπέμπει στὸν ἀριθμὸ 15 τοῦ χάρτη τῆς Βέροιας ποὺ ὑπάρχει στὸ βιβλίο του. Ό ἀριθμὸς 15 ἀντοιστιχεῖ στὸ ναὸ τοῦ ὁσίου Ἀντωνίου, ὅπου φυσικὰ δὲν είναι γραμμένες οἱ τρεῖς ἐπιγραφὲς τοῦ μητροπολιτικοῦ ναοῦ τῶν ἀποστόλων Πέτρου καὶ Παύλου.

1. Γ. Χιονίδη, ὁ.π., σ. 183.

2. Ν. Μουτσοπόλον, ὁ.π., ἀρ. 295, 338, 339, 342, 343.

3. Πληροφορία τοῦ κ. Ἀργύρη Κούντουρα.

4. Γ. Θεοχαρίδη, Μία διαθήκη καὶ μία δίκη βυζαντινή, Θεσσαλονίκη 1962, σ. 28, 16a.

5. Γ. Χιονίδη, ὁ.π., σ. 195-196, καὶ G. Millet, L'école grecque dans l'architecture byzantine, Paris 1916, σ. 283 κ.ε.

6. Ἀριθμὸς καταγραφῆς $\frac{31-12}{75}$ Διαστάσεις 108 × 77 ἑκ.

7. Γ. Χιονίδη, ὁ.π., σ. 195-196.

8) Ἀγιος Ἄνδρεας. Μονόχωρος ξυλόστεγος ναός μὲ βυζαντινὴ τοιχοδομίᾳ καὶ ζωγραφικὴ σὲ δύο στρώματα. Ἰχνη τοῦ πρώτου στρώματος διατηροῦνται στὴν ἔξωτερικὴ πλευρὰ τοῦ βόρειου τοίχου καὶ στὸ Ἱερό. Τὸ δεύτερο στρώμα χρονολογεῖται στὰ 1727.

9) Γοργοεπήκοος. Ὁ ἀρχικὸς βυζαντινὸς μονόχωρος ναός ἐνσωματώθηκε σὲ ἔναν μεγάλο ναὸ τῆς ὄψιμης τουρκοκρατίας σὰν διακονικό. Ὁ βόρειος καὶ δυτικὸς τοίχος κατεδαφίστηκαν τότε. Διατηροῦνται οἱ τοιχογραφίες τοῦ ἀνατολικοῦ καὶ νότιου τοίχου τοῦ ἀρχικοῦ ναοῦ.

Ἐνορία Φανερωμένης

10) Φανερωμένη¹.

11) Βαλτεσινή. Ὁ ναὸς ἔχει ἐπισκευασθεῖ. Ὁ ἀρχικὸς πυρήνας ἐντοπίζεται στὸ Ἱερό. Τοιχογραφία μὲ παράσταση τοῦ ἀγίου Ἀθανασίου ὑπάρχει στὸ νότιο τοῖχο τῆς πρόθεσης.

12) Ἀγιοι Ἀνάργυροι. Μονόχωρος μὲ ξύλινη στέγη ναός. Ἐσωτερικά ἐκτὸς ἀπὸ τὸ χῶρο τοῦ Ἱεροῦ εἶναι κατάγραφος μὲ τοιχογραφίες ποὺ χρονολογοῦνται στὰ 1706.

13) Ἀγιος Βλάσιος².

14) Ἀγιος Δημήτριος³.

15) Ἀγιοι Θεόδωροι. Βυζαντινὸ μνημεῖο μὲ ποικίλες ἐπισκευές. Τοιχογραφίες ἀπὸ διάφορες ἐποχές σώζονται στὸ βόρειο καὶ ἀνατολικὸ τοῖχο.

16) Παλιοφορίτισσα⁴.

Ἐνορία Μακαριώτισσας⁵

Ναὸς Μακαριώτισσας εἶναι βεβαιωμένο ὅτι ὑπῆρχε στὴ Βέροια. Δυτικά ἀπὸ τὸ ναὸ τοῦ ἀγίου Στεφάνου ὑπάρχει σήμερα ἔνα μικρὸ προσκυνητάρι στὴν αὐλὴ ἰδιόκτητου σπιτιοῦ, στὴ θέση ὅπου πιστεύεται ὅτι ὑπῆρχε ὁ ναὸς τῆς Μακαριώτισσας.

17) Ἀγιος Στέφανος. Ὁ ναὸς εἶναι τρίκλιτη ξυλόστεγη βασιλικὴ τῶν χρόνων τῆς τουρκοκρατίας. Στὸ ἐσωτερικὸ τοῦ ναοῦ ἔχει ἐνσωματωθεῖ τμῆμα ἐνδὸς παλιότερου ποὺ παρουσιάζει μικρὴ διαφορὰ στὴν ἀπόκλιση ἀπὸ τὸν ὑπάρχοντα. Ἀπὸ τὸν παλιότερο ναὸ σώζονται οἱ δυτικοὶ πεσσοὶ-ἀπολήξεις τῆς βόρειας καὶ νότιας κιονοστοιχίας καὶ οἱ δύο πρῶτοι ἀπὸ δυτικὰ κίονες, ἀπὸ ἔνας σὲ κάθε κιονοστοιχία. Οἱ κίονες ἐπιστέφονται μὲ δύο παλαιοχριστιανικὰ κιονόκρανα κοσμημένα μὲ κεφαλὲς κριαριῶν. Ἀν τὸ δυτικὸ τμῆμα τοῦ παλιότερου ναοῦ ἀνήκει σὲ μιὰ παλαιοχριστιανικὴ βασιλικὴ, εἶναι δύσκολο νὰ τὸ βεβαιώσουμε. Μιὰ τέτοια ὑπόθεση ἐνισχύεται βέβαια ἀπὸ τὰ κιονόκρανα, ἀλλὰ ἔχει σάν κύριο ἐμπόδιο τὸν τρόπο δομῆς. Ἐνῶ δηλαδὴ οἱ πεσσοὶ καὶ τὰ τόξα πάνω ἀπὸ τὰ κιονόκρανα ἔχουν κατασκευαστεῖ μὲ πλίνθους, τὸ συνδετικὸ ὑλικὸ εἶναι λάσπη.

Πάνω ἀπὸ τὸ σανίδωμα τῆς ὁροφῆς τοῦ ναοῦ διαπιστώθηκε ἡ ὑπαρξὴ τοιχογραφιῶν.

18) Ἀγιος Νικόλαος⁶.

1. Θ. Παπαζώτου, Ἡ λατρευτικὴ εἰκόνα τῆς Παναγίας Φανερωμένης στὴ Βέροια, «Μακεδονικά» 18(1978)208.

2. Γ. Χιονίδη, ὥ.π., σ. 194, καὶ Ch. Mauro pouloou-Tsioumi, ὥ.π., σ. 128.

3. Γ. Χιονίδη, ὥ.π., σ. 185, καὶ Θ. Παπαζώτου, ὥ.π., «Μακεδονικά» 19 (1979)168.

4. Γ. Χιονίδη, ὥ.π., σ. 183.

5. ὥ.π., σ. 190.

6. ὥ.π., σ. 183.

- 19) Βαγγελίστρα¹. Διατηρεῖ ζωγραφική σὲ δύο στρώματα. Τὸ δεύτερο χρονολογεῖται στὰ 1672.
- 20) "Αγιος Γεώργιος (Μικρός)². Ἐπιγραφὴ τοῦ 1643 χρονολογεῖ μερικές τοιχογραφίες στὸ βόρειο κλίτος.
- 21) "Αγία Παρασκευή³.
- 22) "Αγιος Κήρυκος καὶ Ἰουλίττα⁴.

Ἐνορία Προφήτη Ἡλία

- 23) Προφήτης Ἡλίας⁵. Κτίσμα τῆς ὁψιμης τουρκοκρατίας.
- 24) "Αγία Ἀννα. Βυζαντινὸ μνημεῖο μὲ μεταγενέστερες ἐπεμβάσεις στὸ ἀρχιτεκτόνημα. Ὁ τοιχογραφικὸς διάκοσμος τοῦ ναοῦ ἔχει γίνει σὲ διάφορες ἐποχές.

Ἐνορία Ἅγιου Ἰωάννη Ἐλεήμονα

- 25) Ναὸς Ἅγιου Ἰωάννη Ἐλεήμονα⁶.
- 26) Χριστός⁷.
- 27) "Αγία Φωτίδη⁸.
- 28) "Άγιος Νικόλαος Γούρνας⁹.
- 29) "Άγιος Νικόλαος Ξυλοτραφτής. Ὁ ναὸς κατεδαφίστηκε τὸ 1975. Ἡταν κτίσμα τοῦ 18ου αἰ. Οἱ λιγοστέες τοιχογραφίες ποὺ εἶχε ἔχουν ἀποτοιχιστεῖ. Οἱ εἰκόνες μεταφέρθηκαν στὸ ναὸ τοῦ ἄγιου Σπυρίδωνα τῆς ἐνορίας τοῦ ἄγιου Ἰωάννη Ἐλεήμονα. Τὸ ξυλόγλυπτο τέμπλο στὸ ναὸ τοῦ ἄγιου Νικολάου Γούρνας.

30) "Άγιος Σπυρίδων. Ὁ ναὸς δὲν ἀναφέρεται στὸν κανονισμὸ ὡς ναὸς τῆς ἐνορίας τοῦ ἄγιου Ἰωάννη. Ἰσως ἔχει μετονομασθεῖ. Ἀπόσο φαίνεται σήμερα είναι νεωτερικὸ κτίσμα.

Ἐνορία Χρυσοπολίτισσας

- 31) Χρυσοπολίτισσα. Ὁ ναὸς δὲν ὑπάρχει.

Ἐνορία Ἅγιου Παταπίου

- 32) "Άγιος Πατάπιος. Βυζαντινὸς ναὸς μὲ μεταγενέστερες ἐπισκευές. Τμῆμα τοῦ ἀρχικοῦ ναοῦ μὲ τὸ ιερὸ καὶ μέρος τῆς βόρειας κιονοστοιχίας ἔχουν σήμερα τὴ θέση τοῦ διακονικοῦ τοῦ νεώτερου ναοῦ. Ἐκεῖ διατηροῦνται καὶ οἱ παλιότερες τοιχογραφίες. Τοιχογραφίες σώζονται ἀποσπασματικὰ καὶ στὸ νάρθηκα.

1. "Ο.π., σ. 182.

2. "Ο.π., σ. 182.

3. "Ο.π., σ. 181, καὶ N. Μουτσοπούλου, ὥ.π., ἀρ. 291.

4. Γ. Χιονίδη, ὥ.π., σ. 176-177, Xρ. Μαυροπούλου - Τσιούμη, «Ἐλληνικά» 24(1971)466-467, Ch. Mauro poulou - Tsioumi, ὥ.π., σ. 129 καὶ N. Μουτσοπούλου, ὥ.π., ἀρ. 174.

5. Γ. Χιονίδη, ὥ.π., σ. 194.

6. "Ο.π., σ. 193-194.

7. "Ο.π., σ. 177-179, Ch. Mauro poulou - Tsioumi, ὥ.π., σ. 128, καὶ Στ. Πελεκανίδη, Καλλιέργης, ὥλης Θεταλίας ἄριστος ζωγράφος, Ἀθῆναι 1973.

8. Γ. Χιονίδη, ὥ.π., σ. 180.

9. "Ο.π., σ. 180, Θ. Παπαζώτου, ὥ.π., σ. 186 κ.έ., καὶ N. Μουτσοπούλου, ὥ.π., ἀρ. 231.

33) Μεταμόρφωση τοῦ Σωτήρα ("Άγιος Σωτήριος"). Ο χῶρος τοῦ ιεροῦ και τὸ κεντρικὸ κλίτος ἀνήκουν σὲ ἔναν παλιότερο ναό. Τὰ τμῆματα αὐτά εἰναι κοσμημένα μὲ τοιχογραφίες. Σὲ μηναῖο τοῦ 1588 ποὺ προέρχεται ἀπὸ τὸ ναὸ ἔχει γραφτεῖ ἔνα σημείωμα στὰ 1602 ὅπου ἀναφέρεται ὁ ναός.

34) "Άγιος Νικόλαος Ψαρρᾶς. Στὸ σημείωμα τοῦ 1602 (βλ. παραπάνω) ἀναφέρεται και ὁ ναὸς τοῦ ἀγίου Νικολάου. Ἐπομένως τὸ 1602 ἀποτελεῖ terminus ante quem γιά τὴν ἰδρυσή του. Τοιχογραφίες διατηροῦνται στὸ ιερό.

Ἐνορία Ἀγίων Αναργύρων

35) Παλιὸς ἐνοριακὸς ναὸς τῶν Ἀγίων Ἀναργύρων¹.

36) "Άγιος Βασίλειος. Εἶναι νεωτερικὸ κτίσμα, κενὸ σήμερα. Οἱ εἰκόνες τοῦ τέμπλου ἔχουν μεταφερθεῖ στὸν παλιὸ ἐνοριακὸ ναὸ τῶν ἀγίων Ἀναργύρων.

37) Κυριώτισσα². Ἐχει κατεδαφιστεῖ τὸ 1975.

38) Περιβλεπτος³. Συμπληρωματικὰ σημειώνουμε ὅτι ὁ ναὸς διατηρεῖ τοιχογραφίες.

39) Ἀγία Ἄννα. Κτίσμα τῆς ὄψιμης τουρκοκρατίας.

40) Ἀγία Βαρβάρα. Ο ναὸς κατεδαφίστηκε πρὶν ἀπὸ ἀρκετά χρόνια και στὴ θέση του κτίστηκε ναὸς.

Ἐνορία Ὁσίου Αντωνίου

41) "Οσιος Ἀντώνιος⁴.

42) "Άγιος Βασίλειος. Ο ναὸς ἔχει κατεδαφιστεῖ. Οἱ εἰκόνες του ἔχουν μεταφερθεῖ στὸ ναὸ τοῦ ὄσιου Ἀντωνίου.

43) Μέγας Θεολόγος⁵.

Ἐνορία Ἀγίου Γεωργίου

44) "Άγιος Γεώργιος. Ο ναὸς ἔχει δεχτεῖ διάφορες ἐπισκευές. Τμῆμα τοῦ ἀρχικοῦ ναοῦ πρέπει ν' ἀναζητηθεῖ στὸ χῶρο τοῦ ιεροῦ.

45) "Άγιος Νικόλαος τοῦ Καλοκρατᾶ⁶.

46) "Άγιος Σπυρίδων ("Άγιος Νικόλαος")⁷. Η κτητορικὴ ἐπιγραφὴ (1616) ἀναφέρει ὅτι εἶναι ναὸς τοῦ ἀγίου Νικολάου. Εἶναι ἀγνωστὸ πότε μετονομάστηκε. Ο ναὸς εἶναι τρίκλιτη βασιλικὴ και διατηρεῖ μέρος ἀπὸ τὸν τοιχογραφικὸ διάκοσμο ποὺ ἔγινε στὰ 1616.

47) "Άγιος Ἀνδρέας. Μονόχωρος ναὸς μὲ τοιχογραφίες ποὺ εἶναι ἔργο τοῦ ζωγράφου τῶν τοιχογραφιῶν τοῦ προηγούμενου ναοῦ.

Ἐνορία Δεξιᾶς

48) Δεξιά. Βυζαντινὸς ναὸς μὲ μεταγενέστερες ἐπεμβάσεις στὸ ἀρχιτεκτόνημα. Ο ἀρχικὸς πυρήνας ἐντοπίζεται στὸ ιερὸ ὅπου διατηροῦνται τμῆματα τοιχογραφιῶν.

1. Θ. Παπαζώτου, δ.π., σ. 168-169.

2. Γιὰ τὸ ναὸ βλ. παραπάνω (ἐνορία Κυριώτισσας).

3. Γ. Χιονίδη, δ.π., σ. 182.

4. "Ο.π., σ. 190.

5. "Ο.π., σ. 192, Ch. Mauro pououlou - Tsoumi, δ.π., σ. 127-28, και M. Chatzidakis, L'art byzantin du XIII siècle, «Symposium de Sopočani 1965», Beograd 1976, σ. 63.

6. Γ. Χιονίδη, δ.π., σ. 194, και N. Moustosopoulos, δ.π., ἀρ. 162.

7. N. Moustosopoulos, δ.π., ἀρ. 205.

49) Ἀγιος Νικόλαος. Ναὸς τῆς τουρκοκρατίας χωρὶς ἴδιαίτερο ἀρχιτεκτονικὸ ἐνδιαφέρον.

50) Ἁγία Παρασκευή. Ναὸς μικρῶν διαστάσεων καὶ πρόχειρης κατασκευῆς.

Ἐνορία Ταξιαρχῶν

Ἡ ἐνορία αὐτὴ ἔχει ἐνσωματωθεῖ στὴν ἐνορία τοῦ ὁσίου Ἀντωνίου.

51) Ἀγιος Γεώργιος Γραμματικοῦ¹. Ἐξαιτετικὰ ἐνδιαφέρον μνημεῖο μὲ ποικίλες ἐπεμβάσεις στὸ ἀρχιτεκτόνημα. Διατηρεῖ ζωγραφικὴ ἀπὸ τὸ 1519, 1603 καὶ 1718. Ἡ ζωγραφικὴ τοῦ 1519 καλύπτει βυζαντινὲς τοιχογραφίες.

52) Ἀγιος Νικόλαος τοῦ Μοναχοῦ² Ἀνθίμου².

53) Παναγία Χαβιαρᾶ³. Ὁ κύριος ναὸς τοιχογραφεῖται στὰ 1598.

54) Ἀγιος Προκόπιος⁴.

55) Ἐξω Παναγία⁵. Τὸ ἱερὸ τοῦ ναοῦ ἀνήκει ίσως στὴν πρώτη φάση τοῦ μνημείου.

Ἐφερεία Βυζαντινῶν Ἀρχαιοτήτων Θεσσαλονίκης

ΘΑΝΑΣΙΣ ΙΑΠΑΖΩΤΟΣ

LE MANUSCRIT DE LA CHANSON REVOLUTIONNAIRE
DE RHIGAS EN HONGRIE

In memoriam Nicolai P. Delialis

Les hongrois organisèrent la conspiration de Martinovics⁶ pour réaliser les idées de la révolution française. Le même but se fut assigné par la Compagnie des Amis du peuple créé par le poète révolutionnaire Velestinlis Rhigas pour la libération de la Grèce du joug de l'empire Turc⁷. Bientôt les grecs commencèrent à organiser cette compagnie secrète à l'étranger également. Au cours de nos recherches, nous avons trouvé quelques indications indirectes sur le travail d'organisation de plusieurs villes en Hongrie⁸. Nous savons entre autres que les documents révolutionnaires de Rhigas: la Déclaration et la Chanson Révolutionnaire Thurios se propagaient aussi en Hongrie de la façon suivante: les exemplaires acquis de Vienne furent recopiés ou diffusés soit en parole soit en chanson. Suivant l'exécution de Rhigas (1798) la Compagnie des Amis du peuple en Hongrie se dissout pareillement à la conspiration de Martinovics.

1. Γ. Χιονίδη, ὅ.π., σ. 193, καὶ Ν. Μουτσοπούλου, ὅ.π., ἀρ. 114, 187 καὶ 328.

2. Γ. Χιονίδη, ὅ.π., σ. 191, καὶ Ν. Μουτσοπούλου, ὅ.π., ἀρ. 159 καὶ 175.

3. Γ. Χιονίδη, ὅ.π., σ. 191, καὶ Ν. Μουτσοπούλου, ὅ.π., ἀρ. 185.

4. Γ. Χιονίδη, ὅ.π., σ. 192, καὶ Ν. Μουτσοπούλου, ὅ.π., ἀρ. 194.

5. Γ. Χιονίδη, ὅ.π., σ. 192.

6. K. Benida, A magyar jakobinusok, Budapest 1957.

7. S p. Lambros, Ἀνέκδοτα ἔγγραφα περὶ Ρήγα Βελεστινλῆ, Athènes 1891. K. Mantos, Ἀνέκδοτα ἔγγραφα περὶ Ρήγα Βελεστινλῆ, Athènes 1930. A p. Daskalakis, Rhigas Velestinlis, Paris 1937. L. Vranooussis, Ρήγας Βελεστινλῆς, Athènes 1963.

8. Ö. Füves, The Philike Hetairia of Rhigas and the Greeks of Pest, «Balkan Studies» 12(1971)117-122.

Les idées de Rhigas restaient vivantes dans l'âme des grecs si bien qu'en la guerre de l'indépendance des grecs s'alluma en 1821, les grecs recommencèrent à chanter la Chanson Révolutionnaire crut perdue. Les grecs en Hongrie furent de cœur avec leurs compatriotes qui luttaient pour la liberté, et nous en avons récemment trouvé un document bien important. Nous avons trouvé en exemplaire en manuscrit de la Thurios provenant de l'année 1820

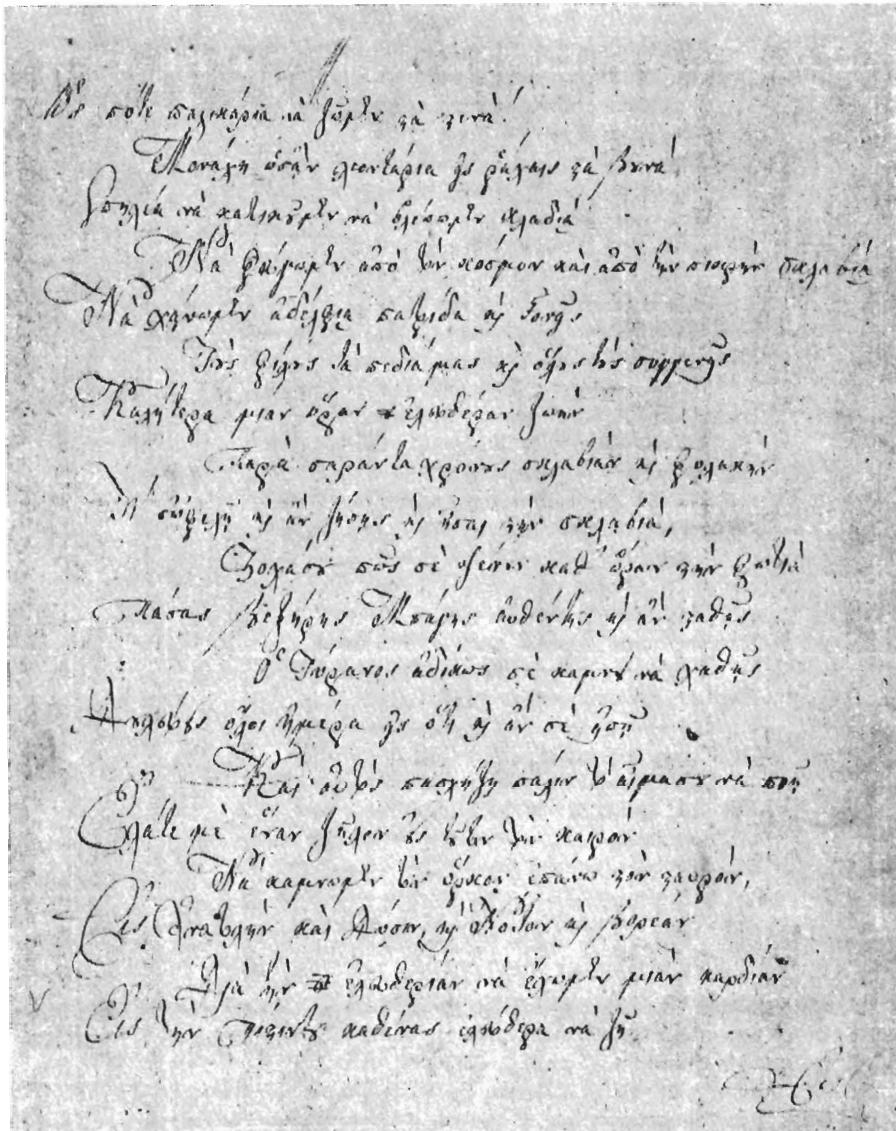

Fig. 1. Le manuscrit de la Thurios

de la succession du marchand Miklós Constantin de Tolcsval¹. Le fac-similé et le texte de cette chanson (fig. 1) vous trouverez par-dessous avec l'orthographe original. Il est intéressant de remarquer que le manuscrit de Hongrie qui consiste en 48 lignes diffère de la version de 92 lignes² connue généralement dans la littérature spéciale³.

‘Ως πότε παλικάρια νὰ ζῆμεν στὰ στενά!
 Μονάχη ώσάν λεοντάρια εἰς ράχαις στὰ βουνά
 Σπηλέα νὰ κατικοῦμεν νὰ βλέπωμεν κλαδιά
 Νὰ φεύγωμεν ἀπὸ τὸν κόσμον καὶ ἀπὸ τὴν πικρὴν σκλαβιὰ
 Νὰ χάνωμεν ἀδέοφια πατρίδα καὶ γονεῖς
 Τοὺς φίλους τὰ πεδιά μας καὶ δλονς τοὺς συγγενεῖς
 Καλήτερα μίαν ὥραν ἐλευθέρων ζωὴν
 Παρὰ σαράντα χρόνους σκλαβιὰν καὶ φυλακὴν
 Τί σ’ ὕψελῃ καὶ ἀν ζήσης καὶ ἡσαι στὴν σκλαβιά,
 Στοχάσον πῶς σὲ φένοντα καθ’ ὥραν στὴν φωτιὰ
 Πάσας Βεζήρης Μπάγης αὐθέντης καὶ ἀν σταθῆς
 ‘Ο Τύρανος ἀδίκως σὲ κάμνει νὰ χαθῆῃ
 Λουλεύεις ὅλι ήμέρα εἰς ὅτι καὶ ἀν σὲ εἰπῆ
 Καὶ αὐτὸς πασχήζῃ πάλην τὸ αἷμα σον νὰ πιῇ
 ‘Ελάτε μὲ ἔναν ζῆλον οὖς⁴ τοῦτον τὸν καιρὸν
 Νὰ κάμνωμεν τὸν ὄρκον ἐπάνω στὸν σταυρόν,
 Εἰς Ἀνατολὴν καὶ Δύσιν, καὶ Νόθον καὶ Βορεάν
 Λιὰ τὴν ἐλευθερίαν νὰ ἔχωμεν μίαν καοδίαν
 Εἰς τὴν πίστιν του καθένας ἐλεύθερα νὰ ζῆ
 Εἰς τὴν δόξαν τοῦ πολέμου νὰ τρέχωμεν μαζὶ⁵
 Βοηγγάροι καὶ ἀρβανῆταις, ἀρμένιοι, καὶ φωραῖοι
 ‘Αράπηδες καὶ Ἀιδοῖ⁶ μὲ μίαν κυνήν ὄρμην
 Λιὰ τὴν ἐλευθερίαν νὰ ζῶμεν μὲ σπαθῆ
 Πᾶς ημεσθαι ἀνδρεῖοι παντοῦ ἀκονσθῆ
 “Εως πότε τὴν Τυρανίαν πίγαν στὴν ξενητιὰ
 Στὸν τόπον τοῦ καθενὸς νὰ ἔλθῃ τῶρα πλιὰ
 Καὶ ὅσοι τοῦ πολέμου τὴν τέχνην ἀγωκοῦν
 ‘Εδῶ νὰ τρέχουν ὅλοι Τυράνους νὰ νικοῦν
 ‘Η Ῥωμᾶ σας κράζῃ μὲ ἀγκάλαις ἀνηκταις
 Σᾶς δίδει βίον τόπον ἀξιαῖς καὶ τιμαῖς
 Καὶ ὅσοι προσκυνήσουν δὲν εἶναι πλέον ἔχθροι
 ‘Αδέλφοι μας νὰ γένουν ἀς εἶναι καὶ ἔθνικοι
 Μὰ ὅσοι θὰ τολμήσουν ἀντήκην νὰ σταθοῦν
 ‘Ἄς εἶναι καὶ ἐδικόν μας ἀν εἶναι νὰ χαθοῦν
 Σουλεῶται καὶ μανιῆτες λεωνδάρια ξεκονστά

1. Mme Istvanné Váry (Budapest XXII. Batrók Béla ut 3/a) détient le manuscrit original, en ce qui concerne la famille marchande Constantin. L. S a s v á r i, A Tokaj térségében élt görögök (és rácok) nyelvi emlékei, Budapest 1976, p. 31-32.

2. C l a u d e F a u r i e l, Τὰ Ἑλληνικὰ δημοτικὰ τραγούδια, Athènes 1956, p. 208-210.

3. Douze lignes du manuscrit ne se trouvent pas dans l'édition de Fauriel.

4. Correctement: εἰς.

5. Correctement: ἀνδρεῖοι.

Ὡς πότε στὰ σπήλεα σας κημᾶσθαι σφαλιστά
 Λελφίνα τῆς θαλάσσης ἀστέργυα τῶν νοσῶν¹
 Σὰν ἀστράση² ρήθητε³ χτήσατε⁴ τὸν ἔχθρον
 Καὶ ὅσοι στὴν ἄρμάδα σὰν ἄξια παιδία
 Προστάζῃ ἡ πατρίδα νὰ βάλεται φοιτά.
 Ἀνδρεῖοι Μακεδονῆται ὥρμισατε γεῦμα⁵ αἷμα
 Στὸ αἷμα τῶν τιφάνων νὰ πλήνεται σπαθιά
 Τοῦ Σάβα καὶ Δοννάβου ἀδέλφια χρηστιανοί
 Μὲ τὰ ἄρμαδα στὸ χαῖρι καθ' ἔνας νὰ φανῇ
 Τὸ αἷμα σας ἀς βράζῃ, μὲ δίκαιον θημῶν
 Μικροί, μεγάλοι ὅμως εἰς τὸν ἔχθρον μας τῶν χαμῶν
 Σηρόσατε τὰ χεριά σας... εἰς τὸν οὐρανὸν
 Καὶ παρακαλήται πλέον διὰ τὸν ἀνησυχόν.

Budapest

ÖDÖN FÜVES

L'IMPRIMERIE UNIVERSITAIRE A BUDA
ET LA DIASPORA GRECQUE EN HONGRIE

Suivant la fin de la domination turque (1686), un grand nombre de commerçants grecs est venu en Hongrie. Une partie de ces commerçants s'installaient dans la nouvelle partie à partir de la 2e moitié du 18e siècle. Les grecs ont été toujours caractérisés en terre étrangère par le fait qu'ils ont tenu à leur religion et à leur langue maternelle. Ce sentiment les a persuadés de construire des églises et des écoles aussi bien que de publier les livres de langue grecque.

C'est à l'époque de la règne de Joseph II(1780-1790) que l'impression des publications grecques en masse s'est commencée dans les villes de la Monarchie austrohongroise. En 1940 Endre Horváth a dressé le catalogue des livres en nouvelle grecque publiés en Hongrie. D'après ce catalogue et d'après les données que j'ai recueillies depuis, 167 œuvres relatives à nouvelle grecque ont été publiées soit en grecque soit en hongrois en Hongrie et à l'étranger par des auteurs grecs. 80 % de ces œuvres (115) livres ont été publiés à Buda et à Pest. 28 livres ont été faits paraître par l'Imprimerie Universitaire dont le 400e anniversaire de sa fondation et le 200e anniversaire de son établissement à Buda ont été célébrés en 1977. Selon le catalogue mentionné dans l'article, le sujet des publications grecs de l'Imprimerie Universitaire à Buda a été stipulé en premier lieu par les écoles et les églises qui gardaient les traditions intellectuelles de la diaspora-grecité. Cependant parmi les 18 œuvres publiées en 1795 et 1836 —hors les livres d'école et ceux de religion— il y a des livres à sujet historique, littéraire et médical. L'Imprimerie Universitaire à Buda donc a eu une mission considérable dans la diffusion de la civilisation européenne parmi les grecs. Cependant la diaspora grecque a diffusé aussi les connaissances parmi les nations voisines par publiant 10 œuvres grecques en serbe, en roumain et en hongrois à l'Imprimerie Universitaire à Buda. Par conséquent les livres y publiés ont bien servi les objectifs nationaux et religieux de la diaspora grecque et leur activité pour diffuser leur culture parmi les nations Balkaniques.

Budapest

ÖDÖN FÜVES

1. Correctement: νήσων.
2. Correctement: ἀστραπή.
3. Correctement: ριχθῆτε.
4. Correctement: χτυπήσατε.
5. Correctement: ρεῦμα.